

Édouard Louis
Povijest nasilja

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske

naslov izvornika
Édouard Louis
Histoire de la violence

copyright © 2016, Édouard Louis
Izvorno objavljeno u nakladi Éditions du Seuil 2016.
copyright © za hrvatsko izdanje Naklada OceanMore

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati
u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

nakladnik
Naklada OceanMore d.o.o.
info@oceanmore.hr
www.oceanmore.hr

za nakladnika
Gordana Farkaš Sfeci

urednice
Gordana Farkaš Sfeci
Nataša Medved

Zagreb, lipanj 2019.
prvo izdanje

ISBN 978-953-332-091-5

ÉDOUARD LOUIS

Povijest nasilja

s francuskoga prevela
Lea Kovács

ocean**more**

Geoffroy de Lagasnerieju

JEDAN

Skrivam se s druge strane vrata, slušam je, kaže da sam nekoliko sati nakon onoga što preslika tužbe, koju presavijenu na četiri čuvam u ladici, naziva *pokušajem ubojstva*, i što ja i dalje tako nazivam u nedostatku druge riječi jer nema prikladna izraza za ono što se dogodilo pa stoga nosim u sebi bolan i neugodan osjećaj da je moja priča, čim je ja ili itko drugi izgovori, krivotvorena, izišao iz stana i sišao niza stubište.

Prešao sam ulicu na kiši kako bih oprao plahte na devedeset stupnjeva u praonici, dolje, na jedva pedesetak metara od ulaza moje zgrade, pogrbljen pod pretrpanom, preteškom vrećom za rublje, nogu klecavih zbog njezine težine.

Još se nije posve razdanilo. Ulica je bila pusta. Bio sam sâm i hoda, posrtao, morao sam još samo nekoliko puta koraknuti, a ipak sam u žurbi brojio: *Još samo pedesetak koraka, hajde, još samo dvadesetak koraka i tu si*. Ubrzao sam korak. Mislio sam također – nestrpljiv u iščekivanju budućnosti koja će na neki način vratiti, smjestiti, svesti tu epizodu na prošlost: *Za tjedan dana reći ćeš sebi: Već je tjedan dana otkako se dogodilo, hajde, a za godinu dana reći ćeš si: Već je godina dana otkako se dogodilo*. Ledena kiša, premda nije pljuštala, već neugodno sipila sićušnim

kapima, prodirala mi je u platno cipela, voda se širila pod stopalima i tkaninom čarapa. Zebao sam – i mislio: *Mogao bi se vratiti, vratit će se, sada sam osuđen na lutanje, on me osudio na lutanje.* U praonici je bio nizak, zdepast upravitelj poslovnice. Njegov trup izvirivao je nad nizom perilica. Upitao me jesam li dobro, ja sam odgovorio *Ne*, odrješito koliko sam mogao. Čekao sam njegovu reakciju. Htio sam da reagira. Nije se više raspitivao, slegnuo je ramenima, okrenuo glavu, ušao u svoj tijesni ured skriven iza sušilica, a ja sam ga prezreo jer me više ništa nije upitao.

Uspeo sam se u stan s čistim plahtama. Preznojio sam se na stubištu. Namjestio sam krevet, činilo se da je još natopljen Redinim mirisom pa sam zapalio svijeće, palio tamjan; nije bilo dovoljno; uzeo sam osvježivač zraka, dezodorans, parfeme koje sam dobio za posljednji rođendan, kolonjske vodice, te njima poprskao plahte, nasapunao jastučnice koje sam pak netom oprao, tkanina je izbacivala sapunastu vodu u obliku nagomilanih mjehurića, nasapunao sam drvene stolce, prešao natopljenom spužvom preko knjiga koje je dirao, protrljao sam kvake vrata antiseptičkim maramicama, temeljito, jednu po jednu, isprašio drvene žaluzine, premjestio i razmjestio hrpe knjiga koje su ležale na podu, ulaštio metalnu konstrukciju kreveta, raspršio proizvod za čišćenje s limunom po glatkoj bijeloj površini hladnjaka; nisam se mogao zauzaviti, nošen energijom nalik ludilu. Pomislio sam: *Bolje biti lud nego mrtav.* Oribao sam tuš kojim se služio, izlio sam više litara izbjeljivača u školjku i umivaonik (barem nešto više od dvije litre, to jest jednu još punu bocu od litre i pol i drugu napola praznu), oribao cijelu kupaonicu, apsurdno, do te mjere da sam čistio zrcalo u kojem se te večeri gledao ili, bolje reći, divio sebi, bacio sam u smeće odjeću koju je dodirnuo jer je ne bi bilo dovoljno oprati;

ne znam zašto je za plahte bilo dovoljno, a za odjeću nije. Oribao sam pod na sve četiri, vrela voda pekla mi je prste, krpa mi je trgala smekšalu kožu u tankim četverokutnim resama. Komadi kože uvijali su se kao svitci. Prekidao sam, duboko udisao, njuškao, baš poput životinje, postao sam životinjom u potrazi za tim mirisom koji kao da nikad ne nestaje usprkos mojim naporima, njegov miris nije nestajao i zaključio sam da je on na meni, a ne na plahtama ili namještaju. Problem je bio u meni. Ušao sam pod tuš, oprao se jednom, pa dva, pa tri puta, pa opet iznova. Na tijelo sam nanio sapun, šampon, regenerator ne bih li ga što više prekrrio mirisima, bilo je kao da se njegov miris urezao na mene, u mene, između mesa i epiderme, i grebao sam noktima, silovito i zagriženo strugao sve dijelove tijela ne bih li dosegnuo unutarnje slojeve kože i oslobodio ih njegova mirisa, psovao, *U pičku materinu*, a miris je i dalje bio tu i stvarao mi sve veću mučninu i vrtoglavicu. Zaključio sam: *Miris je u unutrašnjosti nosa. Ti osjećaš unutrašnjost svog nosa. Miris je zapeo u mom nosu.* Izišao sam iz kupaonice, vratio se pa ulio fiziološku otopinu u nosnice; izdisao sam zrak kroz nos kao da ga ispuhujem, uostalom, to sam i htio postići, da mi se otopina proširi po cijeloj nutrini nosnica; ništa nije pomoglo; otvorio sam prozore i izišao naći se s Henrijem, jedinim prijateljem koji je tog jutra 25. prosinca bio budan u devet ili deset sati.

Tako moja sestra opisuje taj prizor svome mužu. Čujem njezin glas, koji prepoznajem i poslije mnogih godina odsutnosti, njezin glas vječno pomiješan s bijesom, gorčinom, ironijom i rezignacijom:

„A ja sam bila bijesna upravo zato što me to nije iznenadilo, zato što kad mi je to rekao – bio je na istome mjestu kao ti danas, ja sam ga slušala, on uvijek kaže da ga se ne sluša, ali to nije istina, nego bi on volio biti jedini koji govori, koji govori još više, baš to – uglavnom, kad mi je

rekao tog dana da je izišao iz bolnice i kad sam odmah shvatila, hoću reći, kad sam shvatila da me nije zvao istog dana kad se dogodilo, rekoh si: Naravno – ali šutjela sam i izdržala. Izdržala sam na početku. Bila sam baš ponosna na to, stvarno. Čestitala sam sebi. I onda sam si govorila Naravno kad ga poznaješ, itekako ga dobro poznaješ da znaš kako mu to ne bi čak ni sekunde prošlo kroz glavu, a ja čak i ne kažem neka dođe (*sad će krenuti jadikovka*). Čak mu ne kažem ni da me nazove prije nego što nazove druge ili da mi odmah sve ispriča u detalje, ja ne tražim da budem prva kojoj će reći ili šta god, ne kažem da si moramo telefonirati tri sata ili tri dana, ne tražim to od njega. Samo kažem da nazove.

Ali pustila sam ga da govori. Zarila sam nokte duboko u prste da ne zaurlam. Toliko sam upirala dok je govorio da sam vidjela kako mi iskaču debele žile na rukama, kao da su cikle, a pritom sam, pritom sam gutala slinu da progutam krik koji mi se, osjećala sam, penje u grlu, pa sam si ponavljala: Mir, Clara. Mir.

I onda sam mu na kraju rekla. Édouardu. Ispričala sam jučer majci, a on kaže da je više ne želi vidjeti, ali nema veze, to nisu moje stvari, to me se ne tiče. Neka oni to riješe među sobom (*to nije istina, ona mu laže, ona laže, sve je pokušala da bi vas pomirila, sve što je mogla, kao što si i ti uvijek gledao kako se majka zdušno trudi pomiriti članove obitelji, kao da je to uloga koju je jedna prenijela drugoj*). Ja sam je nazvala da joj javim novosti o njemu i rekla sam joj, rekla sam joj, Kvragu trebao si to vidjeti, majku, to ju je dotuklo, to je izišlo samo od sebe dok sam razgovarala s Édouardom – istina, to je jače od mene rekoh, znaš mene, mama, ja ne mogu drukčije nego reći što mislim, a u mojim godinama ne može me se promijeniti, prekasno je za to, prestara sam, imam više od četvrt stoljeća, u svakom slučaju, to kod mene ne prolazi, to ne prolazi, nije to što

mi je pričao o teškim uspomenama bio razlog ili izgovor da puknem, o, ne, Nema ucjene sa mnom žao mi je rekoh, nema ucjene jer se u tim slučajevima više ništa ne govori, i u tim okolnostima više se ni o čemu ne govori i uvijek se mora o svemu šutjeti, a to nije život, to nije život, pa sam ponovila majci šta sam rekla Édouardu: Mogao si barem pokušati, to nije teško dovraga mogao si, baš si me mogao nazvati isti dan. To ipak nije tako komplicirano, nemaš dvije lijeve ruke kao dešnjak znaš se služiti telefonom. Kad pomislim da je prošlo već godinu dana otkako se to dogodilo, a tek mi je ovog tjedna rekao. Da ja godinu dana nisam ništa znala, nego tek ovog tjedna.

A da ne govorim o tome da mu je čak i predložila dok je bio s njom u bolnici. Bolničarka. Znam ja to. Nagnula se prema njemu – radila je svoj posao kako treba, ne kažem, sirotica brižna, to mi je i on sam ponovio. Nagnula se prema njemu pa kaže Želite li se javiti svojoj obitelji. Imate li obitelj koju možete nazvati – a on joj kaže, mirno k'o da nije ništa: Ne, ne, hvala, ne, hvala, u redu je. A onda je jučer bio preda mnom, na istome mjestu kao ti danas. Bio je u gotovo istom položaju kao ti i oponašao sebe kako bolničarki govori: Ne, ne, hvala, ne, hvala, u redu je, i zato sam ga gledala zlobno, kako bi on shvatio. A onda sam si mislila: Imam više od četvrt stoljeća. Oboje smo gotovo iste dobi. Poznajem ga skoro četvrt stoljeća i ništa se nije promijenio *(to je zato što je, kad si stigao, stala govoriti bez prekida, nije te ni slušala, pričala ti je sve beznačajne priče iz sela, opisivala sva vjenčanja, sprovode onih kojima više čak ni ime ne znaš, kao da si time želi stvoriti privid i tebi dati privid da nikada nisi ni otišao, da te se sve te priče još tiču i da samo nastavlja razgovor koji ste prekinuli sinoć ili sat vremena prije. Pa si se odlučio osvetiti).*

Došao sam k njoj prije četiri dana. Naivno sam zamislio da je boravak na selu jedini način da se oporavim od umora i klonulosti od mog načina života, no tek što sam kročio u tu kuću, bacio putnu torbu na madrac, tek što se prozor sobe koji gleda na gajeve i tvornicu susjednoga sela otvorio, shvatio sam da sam pogriješio i da ću se vratiti još melankoličniji i još dublje deprimiran od dosade.

Nisam je posjetio dvije godine. Kad mi prigovori za moje nedolaske, promrmljam praznu formulu u stilu „Moram izgraditi svoj život“ i u to nastojim unijeti dovoljno uvjerenja ne bih li krivnju prebacio na nju.

Ali ja ne znam što radim ovdje. I prošli sam put ušao u isti automobil kao i ovog tjedna, isti automobil od kojeg mi je mučno, s tim ustajalim mirisom duhana, i kad sam vidio kako s druge strane automobilskih vrata prolaze ista polja kukuruza i uljane repice, ista prostranstva šećerne repe koja zaudaraju, redovi kuća od opeke, odvrtni plakati Nacionalne fronte, jezive crkvice, napuštene benzinske postaje, zahrđali i klimavi supermarketi izgrađeni usred pašnjakā, taj depresivni krajolik francuskoga Sjevera, obuzela me mučnina. Shvatio sam da se osjećam samim. Otišao sam odande govoreći si da prezirem selo i da se više nikada neću vratiti. A ove godine ja se vraćam. *Ima i još nešto. Razlog tvog nedolaska ovamo nije samo taj što se smrtno posvađate pet minuta nakon što dođeš, pomislio sam na dolasku, u njezinu automobilu, dok sam pjevao kako ne bih govorio, ili zato što te sve u njezinu ponašanju, navikama, sve u njezinu načinu razmišljanja ugrožava i ljuti. Ne dolaziš i zato što je više ne možeš ni vidjeti otkako si osvijestio s kakvom je lakoćom i ravnodušnošću zanemaruješ, često grubo jer se nadaš da će ti ona pomoći u tvojim naporima da je napustiš. Sada zna. Zna za kakvu si hladnoću sposoban i sramiš se. Čak i ako nema razloga za sram, imaš pravo napustiti je, ali ti se sramiš. Znaš da si, kad je posjetiš,*

primoran suočiti se sa svojom okrutnošću, s onim što vođen sramom nazivaš okrutnošću. Znaš da si, kad si s Clarom, primoran vidjeti ono što u sebi ne želiš vidjeti i da joj zbog toga zamjeraš. Ne možeš se oduprijeti tomu da joj zamjeraš.

Od posljednjeg posjeta poslao sam joj samo nekoliko SMS-ova ili formalnih razglednica koje sam, nadahnut nekim nejasnim osjećajem obiteljske obveze, nasumce izabrao, a ona ih magnetom pričvrstila na hladnjak, i koje bih svaki put brzo nažvrljao na nekoj klupi ili rubu stola u kafiću, „Puse iz Barcelone, vidimo se, Édouard“ ili „Pozdravi iz Rima, prekrasno vrijeme“, možda, u biti, ne toliko da održim tanašnu vezu između nje i sebe, kao što sam se uvjeravao, kao što sam želio vjerovati, koliko da je podsjetim na daljinu koja nas razdvaja i dam joj do znanja da sam odsad daleko od nje.

Njezin muž vratio se s posla. Sa svoga mjesta mogu mu vidjeti stopala. Clara i on su u boravku, a ja u susjednoj prostoriji. Vrata su odškrinuta četiri-pet centimetara, ja slušam, oni me ne mogu vidjeti, skrivam se ukočeno stojeći iza vrata. Ne vidim ih, samo čujem, razabirem samo njegova stopala, no nagađam da ona sjedi na stolici nasuprot. On je sluša, nepomično, a ona govori.

„Rekao mi je da skoro ništa ne zna o njemu, osim imena: Reda.“

Didier i Geoffroy tvrde da mi je lagao i rekao izmišljeno ime. Ne znam. Trudim se ne misliti na to, svaki put kad na to pomislim trudim se odvratiti misli. Usredotočujem se na štogod drugo, kao da želim da mi je, u svemu onome što mi je uzео, ostavio barem to, tjerajući sama sebe da se uvjerim u to kako bi poznavanje tih četiriju slova moglo sličiti revanšu ili, ako je riječ prejaka, nadmoći nad njim koju crpim izravno iz tog znanja. Ne želim biti gubitnik na svim razinama. Kad spomenem nekome tu priču i kad

mi uzvrate kako je očito da mi nije rekao svoje pravo ime te da je davanje lažna imena u ovakvu slučaju, u takvim okolnostima, čak klasična tehnika, obuzme me osjećaj razdraženosti i agresivnosti kojem se ne mogu oduprijeti, ta mi misao bude najnepodnošljivija, u tren oka postanem agresivan, htio bih urlati, htio bih ušutkati, protresti svoga sugovornika.

„Opet mi je to ispričao, jutros. Bili smo u pekarnici i zamolila sam ga da mi opet ispriča“, i zaista sam joj na putu rekao da kad je Reda uperio pištolj u mene, jer je željela da joj uvijek iznova prepričavam taj prizor, kad je uperio pištolj, pitanje koje sam si postavio nije više bilo *Hoće li me ubiti* jer u tom trenutku u to više nije bilo nikakve sumnje, bilo je nepovratno, ubit će me i umrijet ću, te noći, u svojoj sobi, pokorio sam se okolnostima sposobnošću kojom se čovjek pokori i prilagodi svim situacijama, dovoljno je pogledati povijest, čak i u najneprirodnijim i najokrutnijim okolnostima ljudi se prilagode – što je, rekao sam Clari, zbog moje sklonosti grandioznim izjavama istodobno najbolja i najgora poruka za čovječanstvo jer to znači da je dovoljno promijeniti svijet da bi se promijenilo ljude, ili u svakom slučaju većinu, a Clara nije slušala, nema potrebe da ih se mijenja jednog po jednog, što bi oduzelo previše vremena, ljudi se prilagode, ne trpe, prilagode se. Pitanje dakle nije bilo *Hoće li me ubiti*, već prije *Kako će me ubiti*, odnosno: *Hoće li mi opet staviti svoj šal oko vrata da me zadavi* ili: *Hoće li zgrabiti prljave noževe u mom sudoperu* ili: *Hoće li pritisnuti okidač tog pištolja* ili: *Hoće li pronaći nešto što mi nije ni na kraj pameti*; više se nisam nadao da ću pobjeći, više se nisam nadao da ću preživjeti, već sam samo želio umrijeti na što bezbolniji način. Poslije su mi policija i Clara čestitali na hrabrosti a meni se činilo da ništa nije više u suprotnosti i nepovezano s tom noći od pojma kao što je hrabrost. Uzmakne nekoliko koraka,

čvrsto držeći rukohvat pištolja. Pruža drugu ruku, kojom ne drži oružje, ne ispuštajući me iz vida i opipava hrpu odjeće nagomilane na mojoj radnoj stolici. Ponovno uzme šal. Pomislim: *Opet će me daviti*. Međutim, kad mi je opet prišao, nije me pokušao zadaviti kao što je učinio prije nekoliko minuta, prije nego što će izvući pištolj. Nije me šćepao za vrat. Ovoga puta pokušao me svezati, zgrabi mi desnu ruku, pokuša uhvatiti drugu kako bi me svezao šalom, sjećam se vonja znoja koji se iz njega širio, pa i vonja spolovila. Opirao sam se, borio sam se protiv njega i toliko sam se bojao, mislio sam: *ne želim umrijeti*, rečenica tako tužno, tako tragično banalna, ispuštao sam slabašne krike, naravno nisam vrištao preglasno, ne bih se usudio, odgurivao sam ga, uvijek mirno, što sam mirnije mogao, molio sam ga *da to ne čini*. Odupirao sam se, nije uspijevao u svojoj nakani, stalno je ponavljao, svaki put sve glasnije *Pokazat ću ti zube Pokazat ću ti zube* (ne *pokazati zube* u uobičajenom smislu već u ovom slučaju, razbiti mi zube. *Razbit ću ti zube Razbit ću ti zube*.) Urlao je. Nadao sam se da će nas neki susjed čuti i pozvati policiju, *Ali ako se policija pojavi, moguće je da će od straha da ga ne ubite ubrzati pokrete pa će me ubiti smjesta, u napadu panike, kad začuje kroz vrata glas policajaca koji izvikuju nešto kao: Policija, odmah otvorite*. Kako me nije uspio svezati, iznova je zgrabio pištolj koji je nakratko smjestio u unutarnji džep kaputa od umjetne kože, bacio šal na pod ili si ga opet stavio oko vrata, ne znam više, i pritisnuo me na madrac.

Ujutro 25., jedva nekoliko sati nakon tog prizora, hodao sam i pedalirao sve do Henrija i još sam na putu mislio: *Za tjedan dana reći ćeš sebi: Već je tjedan dana otkako se dogodilo, hajde, a za godinu dana reći ćeš si: Već je godina dana otkako se dogodilo*. Tek što sam došao na hodnik njegova kata, on mi je otvorio vrata. Zacijelo je čuo zvuk

mojih koraka. Želio sam mu se baciti u naručje, ali sam se odmah suzdržao, zašto, ne bih znao.

Rekao sam Clari: „Ali ja nisam ni pomislio da bi on mogao biti opasan.“ Nisam vjerovao u to neposredno nakon te noći s Redom, tek sam naknadno i mjesecima poslije pomislio da svi mogu potencijalno postati opasnim, uključujući i osobe s kojima sam najbliži, da bilo tko može biti obuzet ludilom ubijanja, odjednom svladan potrebom za uništavanjem i krvlju i napasti me bez upozorenja, čak i Didier i Geoffroy, moji najbliži prijatelji, ali ipak, s Henrijem sam bio suzdržan. Ostali smo nepomični, i tih nekoliko trenutaka kad se vrijeme zaustavilo osjećao sam kako me ispituje pogledom i diskretno analizira u potrazi za znakovima koji bi mogli ukazati na razlog moje prisutnosti ovdje, tako rano, baš na taj dan. Njegove oči prelazile su mnome, mojom prljavom i masnom kosom, mojim iscrpljenim, podbuhlim očima s podočnjacima, vratom prošaranim ljubičastim tragovima, nadutim grimiznim usnama. Na svaki trag koji je otkrio lice bi mu se smrknilo; sjećam se opetovana tuširanja prije nego što sam došao k Henriju, a ipak se točno sjećam da mi je kosa bila prljava kad sam bio kod njega. Pozvao me unutra. Hodao je iza mene te sam u hodu osjećao njegov pogled na potiljku. Nisam plakao. Ušao sam u stan. Ondje su bile uokvirene fotografije smještene na namještaj, a iza kanapea njegov veliki portret u staklu. Sjeo sam, a Henri je skuhao kavu. Vratio se iz kuhinje s dvjema šalicama u ruci koje su podrhtavale na tanjurićima; upitao me želim li o tome razgovarati, odgovorio sam da želim. Opisao sam Redu, isprva njegove smeđe oči i crne obrve, počeo sam s njegovim očima. Lice mu je bilo glatko. Njegove crte lica bile su istodobno blage i markantne, muževne. Kad bi se nasmiješio, na licu bi mu se pojavile jamice, a mnogo se smiješio. Preslika tužbe koju čuvam kod sebe, sastavljena

policijskim žargonom, navodi: *Magrepski tip*. Svaki put kad mi se oči zaustave na njoj, ta me riječ razbjesni jer u njoj još čujem rasizam policije tijekom ispitivanja koje je uslijedilo nakon 25. prosinca, taj kompulzivni rasizam i koji mi se naposljetku, kad se sve uzme u obzir, činio jedinim elementom koji ih međusobno povezuje, jedinim elementom, s pretijesnom odorom, na kojem je počivalo njihovo jedinstvo te večeri, zato što za njih *magrepski tip* ne označava geografsko podrijetlo, već ološ, razbojnika, delinkventa. Opisao sam ugrubo Redu policiji kad su me zamolili i odjednom me policajac koji je bio ondje prekinuo: „Ah, hoćete reći, magrepski tip.“ Bio je slavodobitan, bio je, ne bih rekao *presretan* jer bi to bilo pretjerivanje, nego se smiješio, likovao je kao da sam priznao nešto na što me on htio navesti da kažem otkako sam došao, kao da sam mu napokon pružio dokaz da je on oduvijek na strani istine, ponavljao je „magrepski tip, magrepski tip“, a između dviju rečenica ponovno bi rekao „magrepski tip, magrepski tip“. Ispričao sam Henriju o toj noći prije nego što ću leći na njegov krevet. Pokazao mi je svoju sobu u mezaninu te sam pošao na spavanje. Već odavno nisam spavao, osim za vrijeme nekoliko *siesta* s Redom.